

- SLUTRAPPORT FÖRSTUDIE -

Entreprenörskap i kreativa och kulturella utbildningar
i Västra Götaland

DECEMBER 2021

DRIVHUSET

 **VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN**

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
Sammanfattning	3
Omdefiniera entreprenörskap från ämne till metod.	3
Bakgrund	3
Syfte:	
Entreprenörskap inom kulturella och kreativa utbildningar	5
Metod & Genomförande	5
Avgränsningar	6
Förstudiens frågeställningar och slutsatser	8
1. Vilka konkreta möjligheter finns genom en bredare satsning på entreprenörskap inom de kulturella och kreativa utbildningarna i Västra Götalandsregionen?	8
2. Vilka utbildningsanordnare vill/bör kan delta i en kommande satsning?	10
3. Vilka hinder kan finnas för att integrera entreprenörskap i en utbildning?	11
4. Finns det olika hinder för att integrera entreprenörskap i utbildning inom akademien jämfört med andra skolformer?	14
5. Finns det olika hinder för att integrera entreprenörskap i utbildning i olika områden i Västra Götaland?	15
6. Hur kan en extracurrikulär entreprenörssatsning genomföras i samverkan med akademi och övriga skolformer?	15
7. Vilka möjliga upplägg för utbildning kan man tänka sig?	15
Strategisk nyckelkompetens: Behovsanalys & Utbildningsdesign	16
8. Vilka tidigare erfarenheter, analyser och kunskapsunderlag finns att tillgå? Finns lyckade exempel som vi kan lära av?	19
9. Hur skulle en sådan satsning praktiskt kunna genomföras, organiseras på ett långsiktigt sätt för att undvika tomteblöss?	22
Projektform	22
Ge uppdrag till entreprenör/aktör/er	22
Finansiering direkt till utbildningsanordnare	22
Programform	23
Finansiering och budget	23
Nästa steg - En pilot	23
Sammanfattning och slutsatser	24

Sammanfattning

Förstudien syftar till att identifiera vilka möjligheter som finns och vilka hinder som måste undanröjas för att öka entreprenörskap i kulturella och kreativa utbildningar på vuxennivå inom Akademi, YH-utbildning Konst, YH-utbildning Hantverk samt KK-utbildningar i Västra Götaland. Förstudien innehåller också förslag på upplägg för hur en sådan större satsning skulle kunna organiseras och hur innehållet skulle kunna se ut. Grunden till, och förhoppningen med, förstudien är att skapa ett långsiktig satsning för värdeskapande integrering av entreprenörskap i utbildningar inom Kreativa och Kulturella utbildningar inom Västra Götaland.

Vi har, efter input från såväl utbildningsaktörer, som kulturutövare och KKN-studenter, arbetat fram förslag på en satsning som adderar och integrerar såväl resurser som entreprenörskap i syfte att stötta och stärka såväl konstnären och hantverkaren som konsten och hantverket, inte utmana eller äventyra.

Omdefiniera entreprenörskap från ämne till metod.

Nyckeln är att skräddarsytt *integrera* en breddad definition av entreprenörskap (se nedan) i befintliga kurser, där den entreprenöriella metoden blir ett stöd och ett nytt arbetssätt som även kan förstärka det konstnärliga/kulturella/hantverksmässiga innehållet i utbildningarna. Att integrera den entreprenöriella metoden, som också kopplar studierna till värdeskapande verksamhet i samhället utanför utbildningen kan också bidra till att öka studenternas motivation.

En breddad definition, ett tydligt varför och värdet av entreprenörskap är centralt och hur värdeskapande entreprenörskap utformas innehållsmässigt och skräddarsytt efter varje specifik kontext och integreras i utbildningarna utifrån de behov som finns kan även minska konflikten och det upplevda hotet mot en konstnärlig integritet. Det är viktigt att diskussionen får ta plats och att begrepp diskuteras, sätts i kontext och avdramatiseras. En del av en större satsning bör inkludera insatser och innehåll som ökar fakta, förståelse och förtroget kring vad entreprenörskap som metod kan skapa för värde för dem, deras konstnärliga och kulturella värv och för samhället i stort.

Bakgrund

Kulturella och kreativa näringar sysselsätter många och inom Västra Götalandsregionen finns flertalet lärosäten, yrkeshögskolor och övriga utbildningsanordnare som erbjuder utbildningar i en mängd olika yrkesområden inom branschen (KKN). Utbildningar sker på olika nivåer - eftergymnasial, yrkesförberedande och på akademisk nivå. Exempel på lärosäten är Göteborgs universitet (HDK/Valand, HSM och fotohögskolan), Högskolan i Borås (textilhögskolan), Högskolan Väst (film) och Högskolan i Skövde (spel). Dessutom erbjuder regionen en mängd andra utbildningar inom branschen som Tillskärarakademin, KV Konstskola, Stenebyskolan, Gerlesborg m. fl.

En mycket stor andel av de studenter som utbildar sig inom kulturella och kreativa näringar kommer ut till en osäker arbetsmarknad där det ofta handlar om att hitta sin egen försörjning i olika former. Trots det saknar flertalet av de befintliga utbildningarna innehåll som skulle öka förutsättningarna för kreatörerna att klara sig på en arbetsmarknad.

Entreprenörskap är en nyckelkompetens som borde ingå i utbildningen och såväl studenter, samt verksamma kulturutövare uttrycker ett stort behov av den typen av kompetens. Likaså lärosäten, yrkeshögskolor och andra utbildningsanordnare ser ett behov av att komplettera det kreativa och kulturella innehållet med sådana kunskaper och färdigheter. På vissa utbildningar finns inslag av entreprenörskap men majoriteten av de studenter som tar examen från sin utbildning saknar kunskaper och kompetenser inom entreprenörskapsområdet. I dagsläget hänger det mycket på eldsjälar och tillfälliga resurser lokalt på varje lärosäte/utbildningsanordnare om entreprenörskap ingår i någon mån i utbildningen.

Det finns ett antal aktörer som har i sitt uppdrag att stötta kulturutövare med affärsutvecklingsstöd efter deras studier som ex. Kulturakademien, Coompanion, Drivhuset m. fl. men verksamma inom KKN som ofta "tvingas" starta eget för att kunna fortsätta vara verksamma inom branschen skulle ha bättre förutsättningar att nå försörjning om de fick med sig kunskaper och kompetenser inom entreprenörskap redan under sin utbildning. Ofta beskrivs gruppen som "ofrivilliga företagare" eftersom utbildning och kompetens för studenterna att bedriva entreprenörskap, saknas. Genom att ge dem kompetenser och verktyg under utbildningen skulle det sänka trösklar, minska osäkerheten och förbättra möjligheterna att leva på sin konst efter sin utbildning.

Västra Götalandsregionen har fört samtal med HDK/Valand, Tillskärarakademin, KV Konstskola, Domen, Göteborgs konstskola, Stenebyskolan och Gerlesborg under hösten 2020 i syfte att undersöka behovet av en bredare satsning på entreprenörskap i utbildningen. Samtliga bekräftar att en sådan satsning skulle vara värdefull, men fortfarande kvarstår frågeställningar om vilka konkreta möjligheter och hinder som finns som måste hanteras för att en sådan satsning kan vara möjlig.

Med rådande pandemi i åtanke och på grund av hårda restriktioner har kulturutövare som redan innan pandemin hade en tuff arbetsmarknad, ännu svårare att försörja sig nu. Av de som drabbats hårdast är kvinnor, unga och utrikesfödda. Många unga väljer att utbilda sig under en längre period på grund av den tuffa arbetsmarknaden, men utmaningarna inom de kreativa och kulturella näringarna kommer fortsatt att vara stora även efter att pandemin är över. Att integrera entreprenörskap i utbildningen tidigt ökar studenternas möjligheter att omsätta sina kunskaper och färdigheter snabbare när de tagit sin examen och påbörjar sitt arbetsliv som frilansare och egenföretagare.

Syftet med förstudien är att undersöka vilka möjligheter och hinder som kan vinnas för att möjliggöra en uppskalning av entreprenörskap i befintliga utbildningar inom kulturella och konstnärliga utbildningar inom alla skolformer på vuxennivå i Västra Götaland. Förstudien inkluderar också förslag på upplägg och organisering av en sådan satsning.

Syfte:

Entreprenörskap inom kulturella och kreativa utbildningar

I enlighet med definitioner och avgränsningar nedan har vi i förstudien och i denna rapport lagt tyngdpunkten på den breda värdeskapande definitionen av entreprenörskap. Syftet med att öka och integrera andelen entreprenörskap i kreativa och kulturella utbildningar är att ge studenterna relevanta och validerade metoder och verktyg för värdeskapande. Det handlar om att studenterna ges bättre förutsättningar, blir bättre rustade att ta steget ut i den kreativa, kulturella och konstnärliga världen efter genomgången utbildning. **Att på olika sätt kunna leva på sin konst, sin kreativitet, utan att ge avkall på den konstnärliga integriteten och uttrycket, är grundbulten i satsningen.** Den entreprenöriella metoden blir i sig ett stöd och ett nytt arbetssätt som även kan förstärka det konstnärliga/kulturella/hantverksmässiga innehållet i utbildningarna. Det handlar om att synliggöra, undersöka och utveckla olika metoder och vägar till värdeskapande för såväl individ som samhälle, inte att begränsa utkomsten till skalbara företag.

Metod & Genomförande

Förstudien har genomförts primärt genom rundabordssamtal och intervjuer med utbildningsanordnare och entreprenörsaktörer, men halvvägs genom förstudien insåg vi att vi även behövde verifiera studenters och yrkesverksammas behov som omtalades under rundaborssamtalen. Det gjorde vi genom att skicka ut två enkäter - en som riktades mot studerande och en som riktades mot yrkesverksamma. Det fanns under rundabordssamtalen många påståenden om dessa gruppers behov som vi ville stämma av om huruvida dessa påståenden också stämde överens med verkligheten.

Vi såg också värdet av enkäterna som komplement för att kunna identifiera vilken typ av innehåll som bör inkluderas i en långsiktig satsning.

Under våren 2021 genomfördes fyra rundabordssamtal med totalt 20 utbildningsanordnare med ca 50 personer inom akademi, yrkeshögskola, konstskolor och folkhögskolor (31 mars, 14 april, 22 april samt 19 maj). Under rundabordssamtalen deltog även en forskare från Handelshögskolan - Erik Gustafsson, forskare på Handelshögskolan på avdelningen Innovation och Entreprenörskap. Erik har ett särskilt fokus på kreativa näringar och har fungerat som bollplank under förstudien. Under rundabordssamtalen lyftes frågor kopplade till förstudiens frågeställningar, men också kring entreprenörskaps-begreppets definition för att undersöka vilken bild av entreprenörskap olika aktörer har i nuläget. Samtliga rundabordssamtal genomfördes digitalt via zoom och spelades in för dokumentation. Det var inte primärt vad enskilda deltagare sa som var av vikt utan mönster i synpunkter och erfarenheter som kunde bidra till slutsatser som representerade många.

Genom rundabordssamtalen fick vi mycket input kopplat till flera av förstudiens frågeställningar och vägledning i hur vi behövde ta förstudien vidare. Vi insåg under maj nödvändigheten av att komplettera bilden med studenters och yrkesverksamma behov genom två enkätundersökningar för att säkerställa att förstudiens förslag skulle ha en verklig koppling till prioriterade behov och inte hypoteser som vid ett eventuellt genomförande skulle visa sig inte stämma. På grund av detta beslut förlängdes förstudien i ytterligare tre månader.

I augusti 2021, skickades två enkäter ut. Dels till yrkesverksamma inom KKN-området, och dels till studerande vid de 20 skolaktörer som deltagit i rundabordssamtalen. Utbildningsanordnare stöttade genom spridning av enkäten till studenter internt för att öka träffsäkerheten och engagemanget. Enkäten till yrkesverksamma spreds via digitala medier genom sponsrade inlägg på främst Facebook för att rikta enkäten till rätt målgrupp. Student-enkäten fick in 95 svar och enkäten till yrkesverksamma fick in 82 svar. De förslag som presenteras nedan i denna förstudie baseras till stor del på de slutsatser vi drog efter såväl enkätundersökningarna som rundabordssamtalen.

När rundabordssamtal och enkäter var genomförda följde analysarbetet för att därefter dra slutsatser baserat på det inhämtade materialet. Nästa steg i processen var att skissa på design av förslag gällande upplägg och organisering av satsningen på hur entreprenörskap kan integreras i befintliga utbildningar. När det fanns en framtagen konceptskiss, testades konceptet först på rektor för en av de medverkande utbildningsanordnare, för att få en första återkoppling. Efter några justeringar skickades sedan förslaget på koncept ut till samtliga aktörer som deltagit under rundabordssamtalen för att kunna samla in mer tankar och återkoppling. Feedback-rundan var mycket värdefull då vi fick in viktiga synpunkter till såväl rapport som upplägg och organisering. Förslaget nedan är således till viss del förankrat hos utbildningsanordnare vid inlämnandet av denna rapport.

Avgränsningar och definitioner

Utgångspunkten och ramverket för denna förstudie var:

‘Entreprenörskap i kreativa och kulturella utbildningar i Västra Götalandsregionen’ vilket också är titeln på förstudien. Under denna rubrik skulle förstudien besvara nio frågeställningar. (Se nedan) Då såväl ‘Entreprenörskap’ som ‘kreativa och kulturella’ samt ‘utbildningar’ var för sig är vida och komplexa begrepp, var vi nödgade att definiera och framför allt avgränsa satsningen som var genomförbar inom ramen för förstudien:

Med Entreprenörskap avser vi främst den breda definitionen (i rapporten benämnt Value Creation) Det vill säga att stötta och erbjuda metoder och verktyg för att studenter/studerande och elever ska kunna skapa hållbara värden för sig själv, andra och planeten, genom att försörja sig inom det kreativa och kulturella område vari de utbildats, oberoende av i vilken form detta sker. Trots fokus på denna bredare definition, bortser vi inte från den smala definitionen av entreprenörskap (i rapporten benämnt Venture creation) i de lägen då det är värdeskapande för studenterna. Det vill säga att sprida, förenkla och förankra kunskap och information kopplat till processen att starta, driva och utveckla ett företag.

När det kommer till definitionen av Kreativa och Kulturella näringar (KKN) har vi, vid genomförande av förstudien, och i denna rapport, utgått från VGR:s definition av KKN:

‘Västra Götalandsregionens definition av KKN omfattar följande branschgrupper med

bransch kategorier inom parentes:

Arkitektur

Audiovisuellt (audiovisuella lagringsmedier, dataspel, film och TV, radio)

Bild och form (design, foto, konst, konsthantverk)

Kulturarv (arkiv, historiska och arkeologiska platser, museer, slöjd och hantverk)

Litterärt skapande, bibliotek och press

Mode

Reklam

Scenkonst (kulturutbildning, musik, scenkonst)

(Ur: Västra Götalandsregionens program för kulturella och kreativa näringar 2018-2020 s. 11)

Även i denna definition har vi gjort avgränsningar, inte utifrån skillnader i affärslogik, som till exempel: skalbara produkter, live-verksamhet eller värd förstärkare, utan snarare utifrån vilka yrkesroller som inte har tillgång till en regelrätt eller traditionell anställnings-baserad arbetsmarknad efter avslutad utbildning. Istället är de ofta hänvisade till att kombinera GIG, eget företagande, frilansande, stipendier, projektmedel och egenanställning med olika former av extra- eller brödjobb.

Vi har i enlighet med detta resonemang exempelvis exkluderat arkitekter, bibliotekarier. Huvuddelen av förstudiens fokus har riktats mot delar där, vår 25-åriga erfarenhet visat, att behovet av entreprenörskap som metod är som störst: Bild & Form, Kulturarv samt Scenkonst. Inom ramen för förstudiens resurser var denna begränsning nödvändig.

Dock behöver denna begränsning av förstudien behöver på intet sätt innebära att den föreslagna satsningen ska begränsas till de utbildningar där studenterna i allmänhet blir kombinatorer i sin framtida yrkesutövning.

När det kommer till projekt titelns sista värdebärande del som är öppen för tolkningar, nämligen 'Utbildningar' har vi, vid genomförande av förstudien, och i denna rapport, enbart riktat in oss på vuxenutbildningar som syftar till studenten ska kunna vara yrkesverksam inom sitt kreativa eller kulturella område efter genomförda studier. Detta innebär i praktiken att vi undersökt följande utbildningsaktörer i VGR: Akademi, YH-utbildning Konst, YH-utbildning Hantverk samt KK-utbildningar.

Vi har i och med det aktivt valt bort såväl kortare som längre kurser med mer hobbykaraktär, samt även vidareutbildning och fortbildning för redan yrkesverksamma inom KKN-området.

Ovan listade avgränsningar lever vidare även inom området **omvärldsbevakning (berörs främst i förstudiens frågeställning nummer åtta)**. Här har ett antal projekt och framförallt utbildningsinsatser inom kulturella och kreativa näringar lyfts fram, bland annat de som har nämnts i de genomförda rundabordsamtalen. Det har dock varit svårt att hitta konkreta slutsatser och resultat av dessa projekt och att få en heltäckande bild av vad som faktiskt gett en effekt. Inom ramen för förstudien har därför ett urval av pågående och avslutade satsningar regionalt, nationellt och internationellt lyfts fram, där fokus har legat på att analysera exempel på utbildningsinsatser av olika slag som är relevanta för denna förstudie.

Förstudiens frågeställningar och slutsatser

1. Vilka konkreta möjligheter finns genom en bredare satsning på entreprenörskap inom de kulturella och kreativa utbildningarna i Västra Götalandsregionen?

En mycket stor andel av de studenter som idag utbildar sig inom kulturella och kreativa näringar kommer ut till en osäker arbetsmarknad där det ofta handlar om att hitta sin egen försörjning i olika former.

Det finns idag ett antal olika satsningar på entreprenörskap för verksamma och studerande inom kulturella och kreativa näringar. Utmaningen är att dessa ofta sker i projektform och därmed avslutas och försvinner när projektiden går ut eller lever som extracurriculära satsningar som då kräver att studenter och verksamma inom KKN aktivt själva behöver prioritera tid och resurser för detta utanför studierna. Då kulturella och kreativa näringar är ett särskilt betydelsefullt område inom Västra Götalandsregionen finns det anledning att se över hur entreprenörskapet i eftergymnasial utbildning på ett hållbart och långsiktigt sätt kan förstärkas. I förstudien har vi undersökt vad de olika utbildningsanordnarna inom såväl YH-utbildning och konstskolor som akademi som finns i Västra Götaland ser som möjligheter i detta.

Nedan beskriver några av de möjligheter med en bredare och långsiktig satsning på entreprenörskap i kulturell och konstnärlig utbildning, enligt de utbildningsanordnare som deltog i rundabordsamtalen:

- **Ökad och stärkt egenförsörjning hos studenter och verksamma inom KKN-området**
 - Ökade förutsättningar och möjligheter för studenter att kunna försörja sig direkt efter sin utbildning.
 - Utvecklade och stärkta nätverk mellan studenter och aktuell bransch redan under studietiden.
 - Stärkta entreprenöriella förmågor hos studenter som kan bidra till nya konstnärliga och kulturella arenor som i sin tur kan skapa nya möjligheter för kulturutövare och konstnärer.
 - att kursinnehåll förändras för att bättre anpassas efter de faktiska möjligheter som finns för studenterna efter deras utbildning
- **Ökad och stärkt innovationskraft, mångfald & omvärldskunskap hos studenter och verksamma inom KKN-området.**

“Om det handlar om att utbilda sig först för att sedan ombilda sig för att leva i verkligheten blir det slöseri med resurser samt att innovationskraften stannar av. Då kan man inte vara med att rita om landskapet. Kommer entreprenörskap in för sent

så blir det mer en "överlevnadskurs" - att skaffa sig ett brödjobb och det är det vi vill komma ifrån. Vi vill komma runt detta och ta tillvara den enorma kompetens som finns för att leva vidare på sin förmåga och hitta nya vägar".

(citat från en utbildningsanordnare under ett av rundabordsamtalen)

- Ökad förmåga hos studenterna att tänka innovativt kring hur man kan presentera kulturens värde.
 - att kulturen kan komma in i andra branscher utanför kkn och skapa värde i nya sammanhang.
 - en förståelse för det konstnärliga och kulturella landskapet som skapar större möjligheter att påverka det, rita om det och bidra med nytänk och innovationskraft.
 - en större diversitet bland studenterna. Alla utbildas inte "likadant", utgår ifrån sina personliga och individuella förutsättningar
- **Stärkt utbildningsinnehåll och värdeskapande i KKN-utbildningarna**

"Konst plus kompetens inom entreprenörskap ger mer arbete i slutändan".

(citat från en utbildningsanordnare under ett av rundabordsamtalen)

- att det skapas ett kit mellan "silokurser", bidrar till en helheten och binder ihop utbildningen horisontellt.
- ökade multikompetenser och gränsöverskridande kompetenser.
- att de kreativa yrkena får större plats i samhället
- en helhetsbild över konstens ekosystem som blir viktigt för att skolan i sig kan hålla sig uppdaterad och a jour i sitt kursinnehåll när branschen och omvärlden förändras.

Rundabordsamtalen visade på en samsyn hos utbildningsanordnarna vad gäller förhoppningar av vad en ökad satsning på entreprenörskap i befintliga utbildningar skulle kunna skapa för mervärden för såväl studenter, utbildningsanordnarna själva och för de kulturella och kreativa näringarna i stort. Det fanns dock farhågor kring huruvida ytterligare en satsning skulle bli långsiktig och inte ytterligare en kortsiktig insats som inte gör skillnad på längre sikt. För att de möjligheter som uttrycks ovan ska omsättas till verklighet krävs tid, menade man. Ytterligare insatser i projektform kommer inte att bidra till de förändringar som krävs för att potentialen ska tas till vara på ett bra sätt på ett övergripande plan.

2. Vilka utbildningsanordnare vill/bör kan delta i en kommande satsning?

I en kommande satsning bör aktörer från olika skolformer delta i syfte att få till en röd tråd genom det kulturella och konstnärliga utbildningsområdet. Särskilt inom de konstnärliga utbildningsinriktningarna finns en logik där vissa utbildningar är just studieförberedande. De mer hantverksinriktade utbildningarna är mer yrkesförberedande generellt sett. Vi har genom rundabordssamtal, intervjuer och feedbackrundor (se nedan) redan kontaktas av utbildningsanordnare som visat på stort intresse av att delta i en kommande satsning, även i en potentiell pilot som skulle kunna föregå en större och mer långsiktig satsning.

Under rundabordssamtalen deltog aktörer från akademi, yrkeshögskolor samt KK-utbildningar (samt en folkhögskola). Även om vi inte kunde identifiera några konkreta skillnader mellan olika skolformer vad gäller exempelvis hinder, vet vi att förutsättningarna för de olika skolformerna skiljer sig åt, bland annat eftersom de styrs på olika sätt.

Så styrs akademien

Övergripande är det högskolelagen, högskoleförordningen och Universitets och högskolerådets författningssamling som styr högskolor och universitet. Universitetskanslersämbetet UKÄ, är den myndighet som granskar och kontrollerar att högskolan följer de lagar och regler som gäller. Universitet och högskolor får även styra mycket själva som till exempel hur organisationen ska se ut, den interna fördelningen av resurser, utbildningsutbud, utbildningens innehåll och utformning. Högskolor och universitet bestämmer även själva över hur många studenter som ska antas och vilken forskning som lärosätet ska bedriva. Högskoleförordningen bestäms av regeringen och är en mer detaljerad komplettering av Högskolelagen. Där finns bland annat antagningsreglerna till högskolan.

Aktörer inom akademien som deltagit i förstudien: HDK Valand, Högskolan för Scen och Musik, Högskolan i Borås, Högskolan Väst.

Så styrs Yrkeshögskolor och KK-utbildningar

Det är Myndigheten för Yrkeshögskola (MYH) som beslutar om en Yrkeshögskola får starta en utbildning. Utbildningen ska en stark arbetslivsanknytning och utformas i nära samarbete med representanter från arbetslivet. Yrkeshögskoleutbildningar får inte utformas till nytta för endast ett specifikt företag. Utbildningen ska heller inte kunna erbjudas inom ramen för någon annan utbildningsform, till exempel inom gymnasieskolan eller inom Universitet/högskola.

Myndigheten kan bevilja en yrkeshögskoleutbildning inom ett smalt yrkesområde om det är av intresse för individen och samhället. Ett smalt yrkesområde är ett kvalificerat yrkeskunnande som är av betydelse för individen och samhället, utan att det finns ett uttryckligt arbetsmarknadsbehov. En utbildning inom ett smalt yrkesområde ska utveckla eller bevara ett yrkeskunnande som individen helt eller delvis kan försörja sig på.

YH-utbildningar regleras av lagar och förordningar. På ett övergripande plan reglerar lag (2009:128) om yrkeshögskolan och förordning (2009:130) om yrkeshögskolan. Myndigheten tar också fram föreskrifter som rör utbildningarna.

Konst och kulturutbildningar (KK) lyder också under MYH men styrs av en egen lag och förordning (Lagen om Konst och Kulturutbildning).

Aktörer som lyder under MYH som deltagit i förstudien: Nordiska skräddarhögskolan, Nordiska textilakademien, Tillskärarakademien i Göteborg, Borås Yrkehögskola, Yrigo, Nätverkstan, Tibro Hantverksakademien, Dömen Konstskola, Steneby, Gerlesborgskolan, Göteborgs konstskola, Skara skolscen, KV-konstskola, Folkuniversitetet i Tibro

Utöver lärosäten, YH och KK-utbildningar har även Ljungskile Folkhögskola (folkbildande) samt Kulturakademien deltagit.

3. Vilka hinder kan finnas för att integrera entreprenörskap i en utbildning?

Under de fyra rundabordssamtalen med skolaktörer framkom en förhållandevis enhetlig bild kring olika hinder som kan stå i vägen för att förstärka entreprenörskap inom befintliga utbildningar. Vissa hinder är generella för alla skolformer och utbildningsinriktningar, medan en del hinder är aktuella för vissa och inte lika relevanta för andra.

- *Snäv och otydlig definition av entreprenörskap*

Samtliga rundabordssamtal inleddes med frågan: "Vad är entreprenörskap?". Syftet med den frågan var att skaffa oss en uppfattning om eventuella olika tolkningar om vad entreprenörskap betyder, vad det kan innebära för innehåll som man själv kopplar till sin utbildning. Det var tydligt att definitionen av vad entreprenörskap är skiljer sig radikalt mellan såväl vissa skolaktörer som mellan olika personer som deltog i samtalen. Den vanligast förekommande definitionen bland de som deltog i samtalen har en tydlig koppling till ekonomi och företagande. En koppling mellan entreprenörskap, ekonomi och företagande är en koppling som har varit stark under mycket lång tid såväl inom forskning, utbildningssektorn och bland allmänheten i stort. Under årtionden har entreprenörskap beskrivits som ett *ämne* och oftast förekommit inom företagsekonomiska kontexter, inklusive inom utbildning. Det är först under senare år som begreppet entreprenörskap har breddats och definitionen förändrats från ämne till *metod för värdeskapande (value creation)* ur bredare perspektiv och inte bara till kommersiella sammanhang. Denna bredare definition av entreprenörskap har dock inte nått tillräckligt stor spridning för att ersätta den äldre definitionen av entreprenörskap utanför institutioner och aktörsnätverk med expertkunskap inom entreprenörsområdet specifikt (ex Chalmers school of entrepreneurship).

Att många utbildningsanordnare kopplar begreppet entreprenörskap till företagande och ekonomi (venture creation) har också sin förklaring till att många av studenterna tvingas att starta eget för att kunna försörja sig på sitt konstnärskap/hantverk/kulturutövande efter sina studier och det finns ett uppfattning hos flera utbildningsanordnare att kunskap kring företagande är efterfrågat av studenterna (vilket faktiskt också bekräftas av de enkätundersökningar vi har genomfört både mot studenter och yrkesutövare).

“Mer tydlig information om precisa sätt att gå tillväga hur du tar dig fram. Väldigt många idag får det att framstå som tur men det kan vara väldigt motivationsdödande.”

(citat från student)

Att många kopplar entreprenörskap så starkt till ekonomi och företagande är både en möjlighet och ett hinder. Det är en möjlighet eftersom många ser det som ett svar på ett starkt behov av den typen av kunskap hos sina studenter, men det kan också samtidigt ses som ett hinder eftersom det *förstärker konfliktytan mellan det konstnärliga kapitalet och det ekonomiska kapitalet* (se nedan) som också har en stark koppling till den konstnärliga statusen inom vissa konstnärliga inriktningar (dock inte alla). En smal definition av entreprenörskap är också ett hinder på så sätt att många inte inser att den entreprenöriella metoden faktiskt kan vara ett medel för att lyckas med sitt konstnärskap, hantverk, kulturutövande på fler sätt än att nå försörjning genom eget företagande. Entreprenörskap som metod handlar om att identifiera studenternas resurser och kunna omvandla dessa till konkreta värden för andra i sitt sammanhang ur ett bredare perspektiv. Att på ett konkret sätt faktiskt kvantifiera värdet av deras kunskaper, kompetenser och färdigheter kan bidra till att stärka konst och kultur i samhället på olika sätt. Med en allt för smal definition av entreprenörskap riskerar det entreprenöriella innehållet i utbildningarna också bli begränsat till ekonomi och företagande och därmed missa den potential till lärande som den bredare definitionen skulle kunna bidra till. En bredare definition av entreprenörskap kan också hjälpa till att överbrygga konflikten mellan det konstnärliga och det ekonomiska kapitalet, vilket skulle innebära att fler studenter kan ta till sig metoden och se värdet av de kunskaper och färdigheter man får med sig även om man efter sina studier inte planerar att starta eget eller frilansa. Det handlar dock inte om att helt utesluta kunskap kring ekonomi och företagande. Där det är efterfrågat och i de utbildningar där behovet är stort av den typen av innehåll är det relevant att erbjuda det, men genom att bredda definitionen av entreprenörskap kan också innehållet breddas, anpassas och skräddarsys för att stärka de kreativa och kulturella utbildningarna på fler sätt än vad som görs idag. Vi förespråkar ett både-och-perspektiv.

- *Konkurrens om utrymme i kursupplägg och innehåll*

Under rundabordssamtalen framkom att ett av de viktigaste hindren för att implementera och öka entreprenörskap inom befintliga utbildningar handlar om konkurrensen mellan det konstnärliga innehållet och ett “nytt” innehåll kopplat till entreprenörskap. Många utbildningsanordnare upplever idag att utrymmet i utbildningarna redan är starkt begränsat för att inkludera tillräckligt mycket innehåll kopplat till den konstnärliga/kulturella/hantverksmässiga delen. Kursplaner är starkt reglerade av myndigheter för vissa skolformer och det finns inte alltid ett stort utrymme för egna tolkningar. Flertalet utbildningsaktörer beskriver också att man uppfattar att studenterna har lägre kunskapsnivå när de påbörjar sin utbildning nu än vad de hade tidigare historiskt sätt, vilket också ökar behovet av att utöka den konstnärliga delen i utbildningen så att den konstnärliga kvaliteten på studenternas kunskaper och färdigheter är tillräckligt hög när de tar sin examen. Det påverkar också utbildningsanordnarens status i branschen. Att i detta läge ersätta konstnärligt innehåll med entreprenörskap (som ämne) är problematiskt ur flera perspektiv. Konkurrensen mellan olika innehåll inom utbildningarna förklarar till viss del varför några har valt att inkludera kortare kurser, enstaka seminarier eller inspirationsföreläsningar för att åtminstone kunna inkludera entreprenörskap i någon omfattning även om det är starkt

begränsat och ofta separat från den konstnärliga/kulturella delen av utbildningen. Ofta är dessa inslag också starkt kopplade till företagande/frilansande och ekonomi.

Att omdefiniera entreprenörskap från ämne till metod skulle kunna vara ett sätt att komma förbi detta hinder. Nyckeln handlar till stor del om att *integrera* entreprenörskap i befintliga kurser på olika sätt där den entreprenöriella metoden blir ett stöd och ett nytt arbetssätt som även kan förstärka det konstnärliga/kulturella/hantverksmässiga innehållet i utbildningarna. Att integrera den entreprenöriella metoden, som också kopplar studierna till värdeskapande verksamhet i samhället utanför utbildningen kan också bidra till att öka studenternas motivation.

Det handlar alltså inte i första hand om att öka andelen kurser inom entreprenörskap som ämne utan att implementera en entreprenöriell metod (jämför med den vetenskapliga metoden inom akademien) inom befintliga kurser. Det utesluter naturligtvis inte att man har specifikt innehåll även fortsättningsvis kopplat till ekonomi och företagande eller andra specifika ämnen när det finns behov och utrymme för det.

Kompetensen för att integrera den entreprenöriella metoden inom befintliga kursplaner saknas generellt hos de flesta utbildningsaktörer. Här behöver utbildningsaktörer få stöd och tillgång till den typen av kompetens, till exempel genom det förslag till upplägg som vi presenterar i denna förstudie.

- *Konfliktyta mellan det konstnärliga- och det ekonomiska kapitalet*

Drivhuset har under drygt två decennier aktivt verkat för att stötta upp studenter och utövare inom de kreativa, kulturella och konstnärliga branscherna genom vägledning och kompetenshöjande insatser kopplat till entreprenörskap, men har också i stor omfattning genomfört utbildning inom dessa områden inom akademi och yrkeshögskolan framför allt. Drivhus i Värmland och Skaraborg har i stor omfattning bedrivit entreprenörskapsutbildning på Folkhögskolor.

Vår egen erfarenhet bekräftas av inspel från utbildningsanordnare i rundabordssamtalen att det inom vissa inriktningar (inom framför allt konstnärliga utbildningar) finns en diskussion kopplat till en upplevd konflikt mellan den konstnärliga integriteten och en kommersiell nytta. Den egna konstnärliga integriteten (och friheten) är högt värderad och många ser ett hot att den riskerar att försvinna om man "tvingas skapa på beställning" eller "bara göra konst som någon är villig att betala för". När många kopplar begreppet entreprenörskap till ekonomi och företagande (som kräver betalande kunder) blir diskussionen kring denna konflikt högst central. Det finns en oro för att konsten blir mainstream, att de konstnärliga uttrycken slätas ut om fokus flyttas från att skapa till att sälja.

Konflikten mellan det konstnärliga kapitalet och det ekonomiska kapitalet tycks också vara starkt kopplat till status. I tidigare lyckade satsningar på entreprenörskap i utbildning finns exempel på att sådana satsningar avslutats på grund av att tongivande personer inom konstnärsfältet uttryckt motstånd. Det har resulterat i att kurserna avslutats av rädsla för att utbildningen ska förlora sin konstnärliga status om "det kommersiella perspektivet" blir för starkt.

Det framgår därmed tydligt genom rundabordssamtalen att diskursen alltså, inom de konstnärliga och kreativa utbildningarna inom Västra Götaland, liksom i övriga landet,

präglas av en omfattande klyfta gentemot kommersiellt finansierad konst och kultur, då ställd i relation till den offentligt finansierade. Ett synsätt som kan ha sin resonansbotten i Sveriges kulturpolitiska inriktningen mellan 1974-2009, vars uttalade mål bland annat var att 'motverka kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet.' (Prop. 1974.28 s. 295) Med kommersialismens negativa verkningar avsågs likriktning, förytligande och centralisering, samt växande klyftor mellan olika människor och grupper. (Prop. 1996/97:3 s. 29)

Återigen tror vi att en breddad definition av entreprenörskap som metod, som inkluderar, utgår från ett tydligt varför och håller fokus på värdet som skapas för såväl utövare som mottagare, är centralt. Liksom att entreprenörskap som metod utformas innehållsmässigt och skraddarsytt integreras i utbildningarna utifrån efter varje specifik kontext, befintliga behov och utmaningar. En sådan sömlös metodologisk integrering tror vi kan överbygga klyftorna, minska konflikten och det upplevda hotet mot en konstnärlig integritet. Det är viktigt att diskussionen får ta plats och att begrepp diskuteras, sätts i kontext och avdramatiseras. En del av en större satsning bör inkludera insatser och innehåll som ökar studenters fakta, förståelse och förtrogenhet för vad entreprenörskap som metod kan skapa för värde för dem, deras konstnärliga och kulturella värn och för samhället i stort.

4. Finns det olika hinder för att integrera entreprenörskap i utbildning inom akademien jämfört med andra skolformer?

Det korta svaret på den frågeställningen är nej. Under genomförandet av förstudien har det framkommit att skolformen inte är avgörande för att integrera entreprenörskap i utbildning. Snarare återfinns det största hindret inom vilket KKN-område som studeras, oberoende av inom vilken nivå eller skolform studierna sker. Hantverks och designutbildningar tenderar generellt att vara mer öppna för entreprenörskapet, i såväl den breda, metodologiska och värdeskapande, som den smala, företags- och ekonomi orienterade, definitionen. Detta utgör en tydlig skillnad gentemot konstutbildningar där beröringsskräcken mellan konst och kapital är mer allstädes närvarande. Vilket har påföljden att entreprenörskap i allmänhet och företagande i synnerhet berörs schematiskt och ytligt, om alls.

Inom I förstudiens rundabordssamtal och efterföljande feedback-rundor har det istället framkommit att utmaningarna ofta är mer kopplade till närvaron eller frånvaron av eldsjälur och drivande personer inom området breddat entreprenörskap och värdeskapande. Denna sårbarhet med inslag av godtycklighet är ett tydligt hinder. Ett annat är kopplat till ett uttalat gemensamt behov av långsiktighet struktur kopplat till att upplägg och innehåll skraddarsys utifrån den enskilda utbildningens behov och utmaningar.

Här tror vi att en sömlös integrering av ett breddat entreprenörskap genom utbildningen behöver kompletteras av en inkluderande terminologi. Att språk och benämningar öppnar upp, väcker nyfikenhet och möjligheter, snarare än avskräcker och skapa rädsla för att devalvera kvalitén i sitt konstnärskap.

“Jag går bara en förberedande utbildning så jag räknade aldrig med att den skulle räcka för att hitta arbete som jag kan försörja mig på. Men denna utbildning rustar mig för att kunna söka vidare till andra liknande studier som förhoppningsvis rustar mig för arbetslivet”

Citat från: Student

Därav förespråkar förstudien att Västra Götalandsregionen tillsätter två ambassadörer på YH-nivå: en ambassadör för MYH (hantverk) och en för MYK (konst).

5. Finns det olika hinder för att integrera entreprenörskap i utbildning i olika områden i Västra Götaland?

Nej. Vi ser inga tydliga skillnader geografiskt utöver möjligtvis att olika delregioner och mer eller mindre tillgång till stöd från det befintliga entreprenöriella ekosystemet. Men även om det finns aktörer inom det entreprenöriella ekosystemet lokalt betyder inte det att den lokala kompetens som finns faktiskt är tillgänglig, synlig eller kopplad på ett systematiskt sätt till utbildningsanordnare.

Olika områden inom VGR kan vara nischade, ex Borås starka koppling till textil eller Skaraborg till spel och gaming kan det finnas tillgång till specifik branschkompetens lokalt som kan skilja sig åt delregionalt som inte kommer andra delregioner till del. Konsekvensen kan bli ett smalt fokus på branschkunskap och att man då missar bredden av entreprenörskap som möjliggörare av många saker.

6. Hur kan en extracurrikulär entreprenörssatsning genomföras i samverkan med akademi och övriga skolformer?

Vi ställde också frågan om man föredrog ett integrerat innehåll eller extra curriculära aktiviteter och samtliga föredrog det första alternativet. Extra curriculära aktiviteter ska främst ses som komplement inte som ett huvudalternativ. Det fanns också tydliga signaler att man vill se entreprenörskap som en röd tråd genom hela utbildningen och inte som enstaka aktiviteter mot slutet av en utbildning samt en progression mellan de olika skolformerna främst inom det konstnärliga området som ofta är studieförberedande.

7. Vilka möjliga upplägg för utbildning kan man tänka sig?

Förslaget i denna förstudie inkluderar såväl innehåll (fråga 7) som organisering (fråga 9) och baseras på diskussionerna under rundabordsamtalen och resultaten från de båda enkäterna. Det framgick tidigt i förstudien att det inte går att utveckla en modell som ska passa alla eftersom behoven varierar liksom förutsättningar utifrån styrning och resurser (ekonomiska, tidsmässiga och kompetensmässiga). Istället behöver vi konkretisera “smörgåsbordet”, vilket också kan bidra till att bredda definitionen av vad entreprenörskap är. Förutsättningarna för att knyta ihop samtliga intressenter i formella samarbeten inom ramen för satsningen (utbildningsaktörer, entreprenörsaktörer, yrkesutövare m. fl) beror på val av organisering av satsningen. Mer om det under fråga 9.

Strategisk nyckelkompetens: Behovsanalys & Utbildningsdesign

“Endast inspirerande föreläsningar räcker inte. Men man vill inte ha för mkt kurser om hur man försörjer för det tar fokus från den konstnärliga och praktiska processen som är det absolut viktigaste under studietiden, i alla fall på masternivå”

Citat från student

Förstudien har resulterat i en viktig slutsats - det krävs en specifik kompetens för att stötta utbildningsanordnare i att integrera entreprenörskap i befintliga kursplaner - *behovsanalys och utbildningsdesign*. På så sätt kan man undvika att ersätta efterfrågat och högt prioriterat konstnärligt innehåll med entreprenörskap. Entreprenörskap blir istället för ämne *en metod* som förstärker de konstnärliga delarna i utbildningarna. Det är viktigt att förtydliga att det är entreprenörskap utifrån den breda definitionen som avses här, det vill säga *value creation* och inte specifikt inriktat på *venture creation*. Genom att implementera entreprenöriella metoder och verktyg där de passar och förstärker det konstnärliga kursinnehållet får även studenterna utveckla entreprenöriella förmågor, uppleva effekterna av värdeskapandet och testa konkreta verktyg som de kan ha stort värde av även efter sina studier för att lyckas med sitt konstnärskap.

Denna kompetens bör ha expertis inom hållbart entreprenörskap i utbildning och hur man integrerar entreprenörskap i befintliga kursplaner samt kunna genomföra behovsanalys för respektive skola/utbildning och ge förslag på hur och var entreprenörskap kan integreras i utbildningen utifrån de enskilda utbildningsanordnarnas förutsättningar och styrning. Aktören med denna kompetens kan också ge konkreta förslag på vilket övrigt innehåll som kan inkluderas i utbildningarna (se tematiskt innehåll 1-6).

Faciliterande roll: Uppsökande lotsar/ambassadörer

Utöver kompetens kring behovsanalys och utbildningsdesign föreslår vi också uppsökande lotsar eller ambassadörer. Lotsarna/ambassadörerna har ett ansvar för uppsökande verksamhet och förankring av satsningen hos de utbildningsanordnare som bedriver utbildning inom konstnärliga och kulturella områden. Av just förankringsskäl tror vi att dessa ambassadörer bör vara en representant för den skolform man ansvarar för i syfte att kunna sätta programmets syfte i rätt kontext och kunna kommunicera utifrån respektive skolforms perspektiv. Ambassadörerna behöver också ha en viss kompetens i entreprenörskap (enligt den breda definitionen - *value creation*) och ha förmåga och kompetens att kunna förklara varför entreprenörskap skulle stärka den enskilda utbildningen både för studerande och för utbildningsanordnaren. Ambassadörerna kan kompetensutvecklas och rustas inför uppdraget av den aktör som innehar kompetensen behovsanalys/utbildningsdesign. Ambassadörerna bör vara regionalt fördelade och representera olika skolformer. I rollen ingår uppsökande verksamhet för att berätta om möjligheter och tillgängliga resurser för att öka entreprenörskap inom befintliga utbildningar inom sin skolform. Fokus på *varför* (inte hur) entreprenörskap kan stärka utbildningen och förbättra möjligheterna för att studenterna ska kunna leva på sin konst efter sin utbildning. Förmedla den breda definitionen av entreprenörskap och hur det kan stötta upp konsten/hantverket. Ambassadörernas interna roller kan variera. Inom akademien kan det exempelvis vara

studierrektor, utbildningsansvarig eller motsvarande. Inom YH och KK-utbildningar skulle rollen kunna innehas av rektorer eller motsvarande för att säkerställa genomslag och resultat. Vi tänker oss ambassadörer fördelade på akademi, YH (olika ambassadörer inom konst och hantverksutbildningar) samt KK-skolor. Konstnärliga utbildningar på YH-nivå och inom Konstskolor bör ha en separata ambassadörer eftersom dessa utbildningar ofta är studieförberedande. Utbildningar inom hantverksområdet är oftast istället yrkesförberedande, som delvis påverkar ambassadörens roll.

Utöver ovanstående viktiga roller kring behovsanalys och utbildningsdesign samt ambassadörer föreslår vi sex stycken temaområden för att bidra till ett varierat entreprenörsinnehåll som också bidrar till att bredda entreprenörskap som begrepp och tydliggör nyttan av den typen av innehåll.

Temaområde 1: Talangutveckling.

“Jag önskar att jag hade fått lära mig mer om hur man kan jobba med mina kunskaper och kunna använda dem på andra sätt än man förväntar sig i oväntade sammanhang”

Citat från fd student och yrkesverksam.

Innehåll: Temaområdet Talangutveckling avser insatser/innehåll som ska förstärka studenternas kunskaper och färdigheter i entreprenöriella metoder och verktyg. Med dessa kunskaper och kompetenser bidrar de studerande till att stärka förutsättningarna för de konstnärliga och kulturella branscherna efter sina studier samt får bättre förutsättningar för att hitta sätt att finansiera sitt konstnärskap. Exempel på innehåll är metoder och verktyg inom målgruppsdriven konceptutveckling, idéutveckling, hållbar affärsutveckling (inklusive hållbara affärsmodeller) och andra agila metoder och arbetssätt för målsökande projekt och processer. Insatserna ska primärt integreras som handlingsbaserade aktiviteter i utbildning, exempelvis i befintliga projektarbeten, men kan också kompletteras med vägledning och handledning för enskilda studerande eller studentteam.

Temaområde 2: Inspiratörer.

“Jag vill ha mer info om andra som lyckats och hur, mer konkret och reell metodik om hur man faktiskt jobbar inom det.”

Citat från student

“Jag önskade att vi hade haft mer direktkontakt med branschen. Gärna några olika personer som kunde komma till skolan och berätta om olika sätt att livnära sig inom delar av branschen, både som anställd eller frilans.”

Citat yrkesverksam, fd student

Innehåll: Temaområdet ska främst engagera yrkesverksamma konst- och kulturutövare som kan bidra med inspiration och branschkunskap till utbildningarna. Ett nätverk av inspiratörer

från samtliga konst och kulturområden är önskvärt i syfte att säkerställa tillgänglighet av bredden.

Temaområde 3: C(r)ash Course Frilans & Företag

“Det borde vara del av utbildningen på typ 7,5 poäng per termin med starta eget, driva eget, bokföring, söka stipendier och utställningar, samt marknadsföring. Med KOMPETENTA lärare och föreläsare, inte bara en random lärare som jobbar som konstnär!”

Citat från student.

Innehåll: Fristående kurser av laddade med Praktisk kunskap, information och stöttning kring olika vägar till att kunna ta betalt och fakturera för sin KKN-verksamhet.

Exempelvis: Företag, egenanställning, anställning, Hobbyverksamhet.

Olika företagsformer - vad passar mig och min verksamhet bäst?

Stöttning och hjälp vid registrering.

Samverkansmöjligheter och former.

Skatt och Moms inom konst och kulturområde.

SGL, Budget, bokföring.

Temaområde 4: Finansiering

“Som frilansare inom konstområdet gäller det inte bara att kunna göra föremål som förhoppningsvis ska sälja utan även allt från marknadsföring, ekonomi och kund- eller samarbetspartner-relationer. På min utbildning hade vi nästintill ingen undervisning om detta alls.”

Citat från fd student och yrkesverksam

Innehåll: Temaområdet Finansiering erbjuder innehåll kopplat till finansiering av konst och kultur genom exempelvis projekt, egna intäkter eller stipendier. Exempel på innehåll är projektledning, projektadministration, projektansökningar, hur man hittar relevanta stipendier, projektredovisning, projektekonomi, budgetering, prissättning och försäljning.

Temaområde 5: Visualisering & Budskap

“Jag känner att jag vill lära mig mer om marknadsföring, pr, presentation och hur man bäst bygger upp nätverk”

Citat från student

Temaområde 5 inkluderar innehåll kopplat till marknadskommunikation både i digitala och fysiska kanaler. Hur identifierar man målgrupper, kanaler, formulerar attraktiva budskap samt metoder och verktyg för visuell och effektiv kommunikation (text, bild, rörlig bild mm).

Temaområde 6: Presentationsteknik.

“Även om det är en kreativ och hantverksinriktad utbildning så är det viktigt att veta hur man ska sälja sin produkt i olika sammanhang.”

Citat från student

Innehållet inom detta temaområde omfattar kunskaper och färdigheter i att framställa muntliga presentationer. Presentationsteknik handlar om att hitta rätt verktyg för att på bästa sätt presentera och beskriva något för en större grupp människor eller för bara en person. Exempel på innehåll är hur man talar (röstläge och tempo), kroppsspråk, engagemang, hur du strukturerar och bygger upp ett innehåll, budskap mm.

8. Vilka tidigare erfarenheter, analyser och kunskapsunderlag finns att tillgå? Finns lyckade exempel som vi kan lära av?

Vi har i denna förstudie försökt att hitta och kartlägga satsningar inom entreprenörskap, kopplat till utbildningar inom KKN. Vi har tittat både regionalt, nationellt och internationellt. Det har genomförts en rad olika projekt och satsningar inom detta område men det är svårt att hitta de långsiktiga effekter och resultat som dessa har bidragit med.

Nedan finns några exempel på olika satsningar inom KKN, i form av utbildningsinsatser, som ämnar/ämnat att främja och öka entreprenöriella kunskaper, arbetssätt och metoder för att på sikt öka betydelse för både internationell, nationell och regional utveckling.

Kurser som *Hållbart entreprenörskap* (VGR-folkhögskolorna), *Affärsdesign – Kulturella och kreativa näringar* (Europeiska regionala utvecklingsfonden och Tillväxtverket), *Art and Business* (Kulturakademin, Kultur i Väst, Högskolan för scen och musik, ADA inom Business Region Göteborg), *Den skapande kärnan i kulturella och kreativa näringar* som genomförs av Capellagården, Transit Kulturinkubator och Artifex samt Nätverkstans *Konsten att leva på sin konst* är några av de exempel som vi hittat. Även Tillväxtverkets projekt *Inkubatorer för kulturella och kreativa näringar* med dess sex pilotprojekt - CRED/Alexandersoninstitutet: Remix i Halland, Movexum: Residence 1 i Gävleborg, Science Park Jönköping AB: The Challenge i Region Jönköping, Transit Kulturinkubator: Affärsutvecklingsmodell för kulturinkubatorer i Stockholm, Uminova Innovation: Expression i Västerbotten, Ideon, Innovation/Lunds kommun: The Creative Plot i Skåne - har studerats.

Gemensamt för dessa satsningar är att hjälpa företagare inom KKN att, genom en ökad kunskap inom entreprenörskap och affärsutveckling, öka sin omsättning, nå nya kunder och etablera nya samarbeten. Dessa projekt och insatser skulle gynna målgruppen KKN genom att utföras i ett tidigare skede och/eller under längre perioder. Dels för att undvika en sk tomteblöss-effekt, men främst genom att kunna skapa både fler och större värden på längre sikt. Genom att arbeta med entreprenörskap mer integrerat redan i befintliga utbildningar inom KKN, kan dessa kunskaper och erfarenheter tillgodoses tidigare, och på så sätt skapa förutsättningar för att arbeta mer entreprenöriellt redan under själva utbildningen.

Vi har valt att lyfta fram några satsningar/arbeten/projekt lite extra, bla *Arts and business* (Kulturakademin m fl) och *Den skapande kärnan i kulturella och kreativa näringar* som genomförs (pågår till 2023) av (Capellagården m fl) som vi tycker oss kan se effekter av

genom information hittad i rapporter från de organisationer/projektgrupper som genomfört satsningarna.

Kulturakademin utgör en mötesplats för olika yrkesgrupper med olika anställningsformer från olika områden och genrer inom KKN. Den samlade kunskap och erfarenhet som finns hos det Strategiska rådet förmeras i samverkansformen och bidrar till konstnärlig utveckling inom scenkonst, musik och audiovisuell media i Västsverige.

Man kan, enligt Kulturakademin själva, se i utvärderingar att verksamheten/satsningen leder till arbete för deltagarna, endera direkt eller på sikt genom fördjupad och/eller breddad kunskap, ökat självförtroende och genom de nätverk som byggs under kurser och workshops.

Satsningen *Arts and Business* (Kulturakademin, Kultur i Väst, Högskolan för scen och musik samt ADA inom Business Region Göteborg) ämnar att öka kunskapen om företagande hos kreatörer och konstnärer. Syftet med denna fördjupning är att stärka kulturutövare och kreatörer som varit verksamma i några år att kunna utvecklas vidare. Som deltagare i detta program får man möjlighet att delta i en serie workshops inom konstnärlig utveckling och kulturellt företagande. Kursen består av tre delar; Entreprenörskap, Konstnärlig utveckling - arbeta med feedback och Konstnärlig utveckling - bygg din egen handlingsplan. Målet är att kunna utvecklas konstnärligt samt få verktyg som gör att man ännu bättre förstår de delar som ingår i kulturellt/kreatörsföretagande. Även en grundläggande kurs i entreprenörskap, baserat på exempel tagna från verkligheten, ingår i detta utbildningsprogram och kunskap och verktyg som är nödvändiga när man tar en produkt till marknaden och att bygga upp sin verksamhet lärs ut genom föreläsningar och korta workshops samt individuell coaching.

Projektet *Den skapande kärnan i kulturella och kreativa näringar* som genomförs av Capellagården, Transit Kulturinkubator och Artifex Projektet fram till 2023 ska lyfta och utveckla relevanta metoder och insatser som stärker den yrkesverksamma kulturskaparen, konstnären och hantverkaren i sitt företagande. I en rapport från 2021 framgår att det är viktigt med relevant stöd till, och förståelse för målgruppen och de konfliktytor som finns och de strukturella hinder kulturskapare möter i sitt yrkesutövande. Rapporten är till för både för den som är yrkesverksam kulturskapare och som jobbar gentemot kulturella och kreativa näringar.

Arbetet med detta projekt hoppas leda till bl a fler hållbara företag och verksamheter av inom KKN, både ekonomiskt och konstnärlig, stärkt infrastruktur mellan de stödgivande funktionerna inom konst och kultur genom kollegialt utbyte samt bättre förståelse hos beslutsfattare för de konstnärliga företagen och verksamheternas marknadsmässiga förutsättningar och mål. Det mest intressanta för denna förstudie är den ökade förståelsen för beslutsfattare som vi hoppas kunna ge ett alternativ till i denna satsning som riktar sig till Västra Götalandsregionen.

I Tillväxtverkets rapport från 2013 *Entreprenörskap i kulturella och kreativa utbildningar* påvisas ett tydligt behov av att arbeta med entreprenörskap inom detta yrkesområde, bland annat genom att knyta till sig yrkesverksamma personer som mer självklart kan integrera entreprenörskap redan under utbildningstiden. Vikten av att förankra denna kunskap vid de olika lärosätena för att få en ökad legitimitet tas också upp som en avgörande faktor för att lyckas. Tillväxtverket bedömer att fortsatt utveckling bör ske i samarbete mellan aktörer inom hela spektrumet av de kultur-, närings-, utbildnings- och arbetsmarknadspolitiska områdena. Tillväxtverket fortsätter i sin rapport att lämna rekommendationer, bland annat konstaterar de

att socialt entreprenörskap samt kulturellt och kreativt entreprenörskap många gånger glider samman och till och med förutsätter varandra, och menar på att de potentiella samhällsvinsterna av dessa entreprenöriella drivkrafter bör bli ytterligare belysta. En rad projekt vid olika utbildningsinstanser blir också sammanfattade i denna rapport och Tillväxtverket menar på att slutsatsen av dessa projekt visar på en god respons och ett stort intresse för kursutveckling med entreprenörskapsinnehåll.

Det finns också en rad internationella satsningar inom området som man kan lyfta fram och inspireras av. *Arts Entrepreneurship* är inget nytt och inom högre utbildning har detta varit ett ämne sedan 1970-talet, allra först vid Eastman School of Music. Idag finns det över hundra högskolor och universitet som tar upp ämnet, och minst 33 masterprogram runt om i världen fokuserar på konst, kreativt och kulturellt entreprenörskap.

I akademisk litteratur finns det absolut ingen konsensus om vad "entreprenörskap" betyder, än mindre "konstföretagande". På samma sätt finns det inga överenskomna definitioner för "kreativitet", "fantasi" eller "konst". Dessa fenomen är komplexa och subjektiva. Vid Meadows School of the Arts (Southern Methodist University, SMU), får eleverna lära sig att entreprenörskap definieras enligt följande: "Skapandet av möjligheter och värde med avsikt att tjäna ekonomiskt, socialt eller på annat sätt genom sin konst." Inom ramen för konstentreprenörskap är värdet som skapas just konst.

Ett exempel är Goethe-Institutet som har gått samman med Münchens universitets Strascheg Center for Entrepreneurship (SCE) för att få människor som är yrkesverksamma inom den kulturella och kreativa sektorn att öka sitt kunnande inom entreprenörskap och företagande. De ämnar att främja en anda av entreprenörskap bland konstnärer och kulturprofessionella genom tre kulturella entreprenörskaps av (Grekland, Indonesien och Sydafrika) för att öppna affärsmöjligheter för kreativa yrkesverksamma. Var och en av hubbarna har olika inriktning, vilket speglar de olika konst- och kulturscenerna i Jakarta, Johannesburg och Thessaloniki.

Slutsatserna som vi kan dra av den samlade bilden vi får i denna kartläggning såväl nationellt och internationellt, är att det sannolikt har bidragit till en rad positiva effekter på både kort och lång sikt. Det är dock svårt att hitta tydliga effekter samt hitta och dra några konkreta slutsatser från dessa projekt och satsningar, trots att vi har läst rapporter och försökt hitta dess resultat. Att integrera entreprenörskap som metod kan vara ett sätt att skapa mer tydliga effekter och att kunna både bidra och se resultat redan under utbildningstiden.

9. Hur skulle en sådan satsning praktiskt kunna genomföras, organiseras på ett långsiktigt sätt för att undvika tomteblöss?

Det har gjorts många satsningar inom de kulturella och konstnärliga områdena under en lång tid men många insatser har genomförts som projekt. Konsekvensen av det har ofta resulterat i att lärdomar av projekten faller i glömska, insatser som faktiskt har gett resultat avslutas när projekten tar slut. Att få ihop såväl långsiktighet med finansiering och ömsesidig samverkan mellan olika intressenter är en svår nöt att knäcka och det finns ingen enkel

lösning. Nedan presenterar vi ett antal förslag med fördelar och nackdelar med respektive alternativ.

Projektform

En breddad satsning på entreprenörskap i kulturella och kreativa utbildningar skulle kunna genomföras i projektform genom utlysning av medel. Fördelen är att man inom ramen för ett samverkansprojekt kan involvera olika intressenter under samma syfte. Det kan till exempel vara utbildningsanordnare, entreprenörsaktörer och kulturutövare. En annan fördel med projektformen är att den är relativt lätt att genomföra (till skillnad från exempelvis upphandling, se nedan). Nackdelen är att projektformen är begränsad i tid och det kan vara svårt att projektets resultat fortlever efter att projektet avslutats. Risken är att projektet blir ytterligare ett tomtbloss bland flera tidigare satsningar.

Ge uppdrag till entreprenörsaktör/er

Ett annat alternativ kan vara att ge ett specifikt uppdrag till en eller flera befintliga entreprenörsaktörer inom ramen för deras befintliga verksamhetsstöd, med kompletterande finansiering för att tillföra de extra resurser som kan krävas. Fördelen med ett sådant upplägg är att uppdraget kan bli mer långsiktigt eftersom verksamhetsstödet inte har ett bestämt slutdatum. En svaghet med detta alternativ är att det inte garanterar ömsesidig samverkan med utbildningsanordnarna och att entreprenörskap inte blir en integrerad del i kursplanerna. Risken är då att många satsningar blir extra curriculära i stället och inte en del av utbildningarna. Det kan leda till att insatserna inte får den bredden som önskas och att det främst är de studerande som själva avsätter resurser att delta och inte nödvändigtvis de studerande som har störst behov av satsningarna.

Finansiering direkt till utbildningsanordnare

Ett tredje alternativ att organisera en större entreprenörssatsning inom de kreativa och kulturella utbildningarna är att tillföra mer och öronmärkta medel för ändamålet direkt till utbildningsanordnarna. Fördelen med detta alternativ är att man på så sätt undviker en dragkamp av resurser mellan det konstnärliga innehållet och det "nya" entreprenöriella innehållet. Genom ökad finansiering på entreprenörskap kan också detta bli högre prioriterat när man planerar kursinnehåll. Nackdelen med förslaget är att det blir en utmaning att kvalitetssäkra de entreprenöriella delarna då förstudien visar att entreprenörskompetensen internt hos utbildningsanordnarna varierar. Risken finns att man tolkar "entreprenörskap" utifrån sin egen definition (ofta venture creation) och att det resulterar i kortare inslag med fokus på starta eget. Ytterligare en nackdel är att entreprenörskapet kommer att fortsätta implementeras som ett ämne och inte integreras som metod i utbildningarna och därmed skapa en integration och en röd tråd.

Programform

Ett fjärde alternativ för att organisera en breddad satsning på entreprenörskap inom kulturella och kreativa utbildningar skulle kunna vara i program. Program kan löpa under en längre period än projektformen och till exempel under samma period som den nyligen

antagna Regionala utvecklingsstrategin 2021-2030. Program som form behöver utvärderas löpande och kan förlängas om behov finns även efter 2030.

Eftersom Västra Götalandsregionen är en offentlig aktör finns begränsade alternativ för att anskaffa utbildningsinsatser på grund av LOU (Lagen om Offentlig Upphandling). Om upphandling används som anskaffningssätt för att upphandla aktörer är det viktigt att sätta upp tydliga kvalitetskrav. Det kan handla om att aktörer ska ha en varaktig organisering, har varit verksamma under minst 5 år och som kan säkerställa kvalitet och kontinuitet i leveranserna. Leverantörerna bör också bygga sitt innehåll på vetenskapliga metoder och/eller forskning eller motsvarande (specifikt inom vissa ramområden), har referenser från liknande uppdrag och så vidare.

Genom att använda upphandling som anskaffningssätt blir berörda intressenter också formellt involverade och engagerade i programmet. De upphandlade parterna/leverantörerna av innehåll och nya kompetenser kommer från Akademi, Yrkeshögskolor, KK-utbildningar, entreprenörsaktörer och yrkesverksamma kulturutövare, men upphandlas för olika roller i programmet. Genom att samtliga intressenter upphandlas i programmet skapas ett gemensamt engagemang och formellt ansvar som underlättar samarbete och långsiktig utveckling och kontinuitet. Det finns fördelar med programformen vad gäller långsiktighet och samverkan, men det finns också nackdelar. Att genomföra en upphandling är komplicerat och kan bli kostsamt då överklaganden kan innebära både ökade kostnader och fördröjning av genomförande - i värsta fall med flera år. För detta alternativ krävs också upphandlingskompetens i programmet samt kan innebära en större administration jämfört med övriga alternativ.

Finansiering och budget

Vad gäller finansiering av satsningen är det svårt att vara konkret i nuläget. Det beror helt på hur satsningen ska organiseras och i vilken omfattning. Eftersom utmaningen är komplex förordar vi ett målsökande arbetssätt. Ett målsökande arbetssätt skiljer sig mycket från ett målstyrt arbetssätt eftersom man i stället för att följa en utstakad plan aktivt behöver söka efter ny kunskap, information och inspel för att själva identifiera nästa steg i processen. Detta görs genom att man interagerar med omvärlden, med relevanta målgrupper och intressenter, för vilka satsningen ska göra skillnad. Vi är beroende av input från omvärlden för att överhuvudtaget komma framåt. Denna interaktion kallar vi för att *loopa* och är en viktig del i ett agilt arbetssätt. Ett målsökande arbetssätt förordar vi även i en pilot, som vi också föreslår är nästa steg.

Nästa steg - En pilot

Oavsett val av organisering av en större satsning på breddat entreprenörskap inom kulturella och kreativa utbildningar förordar vi att ovanstående förslag på upplägg testas i en pilot genom ett målsökande arbetssätt. Fokus i en sådan pilot är att testa nyckelkompetensen *Behovsanalys och utbildningsdesign* i samverkan med utbildningsanordnare inom akademi,

YH och KK-skolor. Piloten bör också inkludera en djupare undersökning hos utbildningsanordnare kring de sex olika temaområdena för att säkerställa att dessa är värdeskapande utifrån deras studenters kontext, men också för att upptäcka om något innehåll saknas. I piloten föreslår vi att man testar hela processen från behovsanalys och kursdesign till genomförande och utvärdering av ett antal kortare kurser på olika nivåer. Redan under förstudien har flera utbildningsanordnare aviserat intresse av att delta i en sådan pilot.

Sammanfattning och slutsatser

Genom förstudien har vi identifierat konkreta möjligheter och blottlagt hinder som behöver undanröjas för att kunna genomföra en större satsning på ett breddat och integrerat entreprenörskap inom kulturella och kreativa utbildningar i Västra Götaland. De möjligheter som primärt lyftes var ökad och stärkt egenförsörjning hos studenter och verksamma inom KKN-området, ökad och stärkt innovationskraft, mångfald och omvärldskunskap hos studenter och yrkesverksamma samt stärkt, värdeskapande utvecklat utbildningsinnehåll i befintliga utbildningar.

De hinder som primärt bör hanteras inför en större satsning är att bredda och nyansera begreppet entreprenörskap som i nuläget är allt för snäv och otydlig. Ett annat högt prioriterat hinder är konkurrensen om utrymmet i såväl kursupplägg och innehåll, liksom konfliktytan mellan det konstnärliga och det ekonomiska kapitalet.

För att komma förbi identifierade hinder är det viktigt att omdefiniera entreprenörskap från ämne till metod. På så sätt kan ett breddat metodologiskt entreprenörskap integreras i befintliga utbildningar och kurser. Detta kommer ske på olika sätt beroende på kontext och pedagogisk praxis, men med kärnan och fundamentet i att den entreprenöriella metoden utgör ett stöd och ett nytt arbetssätt utan att det inkräktar på det konstnärliga innehållet. På så sätt förstärks även det konstnärliga/kulturella och hantverksmässiga innehållet i utbildningarna. Att integrera den entreprenöriella metoden, som också kopplar studierna till värdeskapande verksamhet i samhället utanför utbildningen kan också bidra till att öka studenternas motivation.

Att bredda definitionen av entreprenörskap och tydliggöra varför ett breddat entreprenörskap stärker utbildningarna är centralt och ökar studenternas möjligheter att verka inom sitt yrke/ sitt konstnärskap även efter studierna. Det finns ingen modell som passar alla, varför innehållet måste utformas utifrån varje specifik kontext. Genom att skraddarsy innehåll och kursupplägg med fokus på sömlös integrering, anpassas de entreprenöriella insatserna utifrån utbildningsanordnarens och studenter behov och utmaningar.

Det är viktigt att diskussionen får ta plats och att begrepp diskuteras, sätts i kontext och avdramatiseras. En del av en större satsning bör inkludera insatser och innehåll som ökar fakta, förståelse och förtrogenhet kring vad entreprenörskap som metod kan skapa för värde för dem, deras konstnärliga och kulturella värv och för samhället i stort.

Förstudien har identifierat en nyckelkompetens som bör tillgängliggöras för utbildningsanordnare - *Behovsanalys och utbildningsdesign*. Denna kompetens skall stötta utbildningsanordnare i att integrera entreprenörskap i befintliga kursplaner samt ge förslag på entreprenöriellt innehåll från temaområden för att stärka upp och skapa en entreprenöriell tråd genom hela utbildningen.

Det finns olika sätt att organisera en större satsning på breddat entreprenörskap i kreativa och kulturella utbildningar, projektform, utökat verksamhetsstöd till entreprenörsaktörer, riktade resurser direkt till utbildningsanordnare eller programform. De olika alternativen har fördelar och nackdelar som behöver vägas mot varandra.

Förstudien har involverat samtliga intressenter som berörs av en eventuell framtida satsning - utbildningsanordnare, entreprenörsaktörer, studenter och yrkesverksamma. Vi har under förstudien löpande haft dialog och fått återkoppling på de slutsatser vi har dragit och det förslag vi har arbetat fram. Den feedback vi har fått har varit oerhört värdefull för att utforma ett upplägg som är såväl realistiskt som förankrat hos dem det berör.

Delar av förslaget är nytt och därför bör upplägg, innehåll och de roller som föreslås testas för relevans genom en pilot-satsning. Via en pilot ges viktiga insikter och lärdomar som behövs för att utveckla satsningen ytterligare innan det sätts.

Vårt största och varmaste tack dels till Västra Götalandsregionen, för möjligheten att undersöka behovet och möjligheten till faktiskt genomförande, och dels till alla engagerade personer som så generöst bidragit med sin tid och sin kunskap.

Mariah ben Salem Dynehäll, VD Drivhuset Göteborg
Anette Fogelqvist, Senior affärs- och processledare Drivhuset Göteborg
Anna Powell, Senior affärs- och processledare Drivhuset Göteborg
Sara Hult, Senior affärs- och processledare Drivhuset Göteborg